

Тема: Населення Євразії.

Мета: сформувати в учнів уявлення про особливості населення Євразії, його расовий, етнічний, релігійний склад; поглибити практичні навички учнів аналізувати причини нерівномірності розселення населення територією материка, розвивати навички роботи з картами атласу, формувати вміння роботи в групі, відстоювати власну думку, робити висновки.

Тип уроку: комбінований, урок-презентація

Обладнання: фізична карта Євразії, ілюстративний матеріал, діаграми населення, атласи, підручники.

Опорні та базові поняття: людські раси; етнічний склад населення, раси, кількість населення, густина населення.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань і вмінь учнів

Вчитель.Сьогодні у нас незвичайний урок, урок-презентація. Налаштуйтеся працювати швидко, уважно слухати, відповідати чітко, вправно працювати з картою. А зараз перевіримо спорядження:

Держави без людей,
міста без будівель,
ліси без дерев,
моря без води. Що це?.

(Географічна карта)

Моря є, плавати не можна.
Дороги є, їхати не можна.
Земля є, орати не можна.
Луки є, сіяти не можна. Що це? *(Географічна карта)*

У мене в столі зберігається
Куля земна на ста сторінках! *(Атлас.)*

Карти в ній одна до однієї зошиті в друкарні,
Він тепер завжди з тобою гід по географії. *(Атлас)*

Тут міста, країни, скелі,
Океани і пустелі,
Гори, ріки і моря —
Мандрувати буду я!
Щоб по світу мандрувати,
Не виходжу я із хати,
Не сідаю у автобус,
А беру у руки.... *(Глобус).*

Вчитель. Ще зовсім недавно цей материк для нас був повним незвіданого, повним загадок. А як же називається материк, який ми вивчаємо? Правильно Євразія. А ви можете мені сказати, який же це материк. Давайте спробуємо визначити **най– най** в природі Євразії.

1. Який це материк за площею?	Найбільший.
2. Єдиний материк, який омиває	всі чотири океану.
3. Знаходяться найвищі гори	Гімалаї.
4. Найглибше озеро –	Байкал. (1620 м)
5. Найбільше море - озеро –	Каспійське
6. Найнижче місце земної кулі –	Мертве море і саме солоне.
7. Найбільший півострів –	Аравійський.

Вчитель. На цьому материкі зустрічаються всі кліматичні пояси і природні зони північної півкулі.

Повторимо домашнє завдання.

Проведемо альтернативний диктант. (відповідаємо так – ні). Чи згодні ви з твердженням

1. Розташування природних зон тісно пов'язано з кліматом і кліматичними поясами. **(так)**

2. У зоні арктичних пустель літо спекотне, тривалий, температура досягає + 40° **(ні)**

3. Природні зони простягаються в широтному напрямку, починаючи з арктичних островів на півночі до зони тайги, а на південь розташовуються з заходу на схід у вигляді вузьких смуг. **(так)**

4. У внутрішніх районах, де багато вологи формуються зони пустель і напівпустель. **(ні)**

5. Тундра – природна зона з суворим кліматом, на болотистих ґрунтах ростуть мохи, лишайники і деревоподібна рослинність. **(так)**

6. Тайга є зоною, де ростуть лише широколисті дерева **(ні)**

7. У природних зонах лісостепів і степів поширені дуже родючі чорноземні ґрунти, названі « царем ґрунтів», тут вирощують зернові культури (пшеницю, жито, гречку, ячмінь, овес). **(так)**

8. В зоні перемінно - вологих лісів ростуть вічно зелені дерева – магнолія, камелія, лавр, бамбук. З тварин живуть білі ведмеді і полярні лисиці. **(ні)**

9. Тропічні пустелі займають Аравійський п - ів і пустелі Тар в Індії. **(так)**

10. У вологих екваторіальних лісах росте понад 40 тисяч видів рослин, тільки пальм є близько 300 видів. **(так)**

Завдання. Встановіть відповідність.

1. тайга	А. мох, їжа для північних оленів.
2. оазиси	Б. природна зона, де ростуть хвойні дерева.
3. ягель	В. Непрохідний, густий дрімучий ліс.
4. джунглі	Г. Місце в пустелі, де є вода і рослинність.

Ключ для перевірки:

1 – Б; 2 – Г; 3 – А; 4 – В;

Приєм «Мікрофон»

• Назвіть головні особливості природних зон Євразії.

- Які природні зони Євразії найбільше змінені людиною?
- Чому людина суттєво впливає на природу материка?
- Які приклади наслідків господарської діяльності людини на природу Євразії ви можете навести?
- Наведіть приклади позитивного впливу людини на природу Євразії.
- Наведіть приклади негативного впливу людини на природу материка.
- Які заходи вирішення екологічних проблем вам відомі?

III. Мотивація навчальної та пізнавальної діяльності учнів

Приєм «Приваблива мета»

Учитель. Грандіозність Євразії виявляє себе безліччю способів. Це і величезні розміри материка, і кількість євразійського населення, і кількість представників расового та етнічного складу населення. За цими та багатьма іншими показниками Євразія стабільно утримує світову першість. На материку мешкає 5 млрд чоловік (це близько 3/4 усього населення Землі або 70%). На сьогоднішньому уроці ми здійснимо загальне знайомство з особливостями населення та розміщенням населення на материку. Хто ж вони, ті люди, що мешкають на материку?

IV. Вивчення нового матеріалу

I. Расовий склад населення

1. Розповідь учителя з елементами бесіди про раси, що проживають на території Євразії

Вчитель: «Чи відрізняється корінний європеєць зовнішніми ознаками від жителя Африки або, наприклад, Азії?»

Сучасне населення Євразії – народи, які належать до різних рас. Переважна частина з них – представники європеїдної раси, які мають смугляву шкіру, темні очі і пряме волосся. Населяють Європу, Південно-Західну Азію та Індію. Європеїди, які живуть на півночі Євразії, відрізняються високим зростом, світлою шкірою, світлими очима і білявим волоссям (показ фотографій представників європеїдної раси).

Народи, що належать до монголоїдної раси, населяють Центральну Східну Азію. Представники цієї раси (монголи, китайці, корейці, японці) зазвичай низькорослі, з жовтуватого-смаглявою шкірою, темними вузькими очима, чорним прямим волоссям (показ фотографій представників монголоїдної раси)

На півдні Азії живуть представники негроїдної раси, що мають темну шкіру, вилицювате обличчя, хвилясте темне волосся (показ фотографії представників негроїдної раси).

2. Приєм «Творча лабораторія»

Завдання. За картою «Раси» ст.13 в атласі визначте основні регіони розміщення рас територією Євразії. На основі особистих спостережень поясніть різницю в зовнішньому вигляді представників рас.

(Завдання виконується по рядах:

I ряд — європеїдна раса,

II ряд — екваторіальна раса,

III ряд — монголоїдна раса.)

Словесна гра

З наданих слів створіть вислів. Як ви його розумієте?

Люди, собою, рівні, всіх, рас, між.

До якої раси, на вашу думку, належать цигани? (До індо-арійської групи, індо-європейської сім'ї, європеїдної раси)

В Україні 47 тисяч циган. Вони вихідці з Індії хоча предки деяких груп циган тривалий час жили у Європі.

II. Національний склад населення

3. Прийом «Мандрівка»

Розповідь учителя

В. Даль говорив : «Хто якою мовою думає — той до того народу й належить».

У світі розмовляють більше ніж на 5,6 тис. мовах. Найбільше мовне різноманіття у Гімалаях — 160 мов. До речі, тут знаходиться і найвище на Землі місце, заселене людьми, — Ронбурський монастир (5200 м). А найвище розташоване місто (5100 м) — Венчунь, що в Китаї, занесене до Книги Гіннеса.

Біблійна легенда про будівництво Вавилонської вежі. Колись, розповідає Біблія, люди надумали звести таку вежу, яка б сягала неба за цю зухвалість бог покарав людей, змішавши їхні мови. Звідси начебто й походить сучасне різнобарв'я мов.

Історія пропонує наукове пояснення великої кількості мов в окремих регіонах Євразії. Так, у курсі всесвітньої історії розповідається про аріїв — народ, який прийшов свого часу у долину р. Ганг із Південно-Східної Європи й асимілювався з місцевим населенням (мунди, дравіди). Саме цим і пояснюється схожість багатьох європейських мов, зокрема слов'янських, з іранською та давньоіндійською — санскритом. Усі вони належать до індоєвропейських мов.

Тому в Євразії проживає дуже багато народів і національний склад населення дуже строкатий. Це також пов'язано з багатовіковим переселенням народів під час завойовницьких походів та міжусобних воєн.

Основними ознаками того чи іншого народу є спільні території проживання і мова. Кожен з них має свою мову, звичаї, традиції і саме за цими ознаками формує етнос, мовну сім'ю та групу.

2. Прийом «Творча лабораторія»

Завдання 1. За картою «Народи та густота населення світу» ст.12- 13 в атласі визначте до деяких мовних груп та сімей відносяться такі народи:

- українці, росіяни, білоруси, поляки; *до індоєвропейської мовної сім'ї, до слов'янської групи, народи якої живуть в Європі, Індії, Ірані.*
- німці, англійці, шведи, норвежці; *до індоєвропейської мовної сім'ї, до германської групи*
- французи, італійці, іспанці, румуни, молдаване; *до індоєвропейської мовної сім'ї, до романської групи*
- перси, афганці; *до індоєвропейської мовної сім'ї, до іранської групи*
- китайці; *до китайсько-тібетської мовної сім'ї.*
- араби, євреї; *афрозійська (семіто-хамітська) сім'я, семітська група*
- японці та корейці. *алтайська сім'я*

Завдання 2. За картами атласу визначте:

- Яку частину Європи заселяють представники слов'янської групи народів?
- Які народи заселяють Азію?
- Якими мовами розмовляють мешканці Євразії?

Народна мудрість. Розповідаючи про демографічні проблеми Азії, можна пригадати таке китайське прислів'я: «Буває кілька випадків нешанування батьків, та

найстрашніший з них, коли немає нащадка». Подібні національні традиції мають місце і в Індії: «Від народження дітей і від дощу ще ніхто не розорився».

I місце Китай 1,384 млрд чол.

II місце Індія 1,340 млрд чол. 1/3 світу

III. Релігії

Розповідь учителя. У більшості країн Європи пануючою релігією є християнство. В Азії разом з християнством поширені мусульманство (іслам), індуїзм, буддизм.

Головні (світові) релігії в Євразії.

Найдавніша світова релігія — це **буддизм**. Вона відома з VI—V ст. до н. е. Виникла в Індії, ґрунтується на вченні індійського принца Гаутама Сиддхартхи, відомого під ім'ям Будда, що означає Просвітлений. Буддисти вірять у перевтілення душі й прагнуть досягти так званої нірвани — стану абсолютного спокою. Для цього й практикується медитація, тобто зосереджені роздуми. Буддизм поширений здебільшого у Південній і Центральній Азії.

Християнство ґрунтується на вченні Ісуса Христа, який народився у Палестині (територія сучасного Ізраїлю). Християни вірять, що Син Божий Ісус воскрес із мертвих після того, як був розп'ятий на хресті. Християнська Біблія складається з єврейського Старого Заповіту і Євангелія, в якому описано вчення Ісуса.

Іслам виник на Аравійському півострові приблизно у VII ст. Засновник релігії — пророк Мухаммед. Священна книга мусульман, тобто прихильників ісламу, — Коран. Він вважається посланням бога, Аллаха, до людей. Мусульмане вірять, що за умов дотримання п'яти головних правил ісламу, вони потраплять до раю. Одне з них — паломництво (хадж) у Мекку, місто на заході Саудівської Аравії. Ось вже 14 століть прагнуть потрапити сюди віруючі. Щороку кількість прочан збільшується: зараз вона становить майже два мільйони чоловік. Було б ще більше, якби Саудівська Аравія не запровадила у 1988 р обмеження: кількість паломників із кожної країни не повинна перевищувати 1 % її населення.

Географічна символіка. Три світові релігії, як відомо, мають свої символічні культові споруди. Усі вони відображені на грошових банкнотах і легко розпізнаються. Так, наприклад, різні буддійські ступи змальовані на банкноті 20 і 500 рупій Шрі-Ланки. Зразок християнського храму надає банкнота 100 українських гривень, де зображені Собор Святої Софії і відомий київський пам'ятник Володимира з хрестом у руках. Широко представлені на банкнотах мусульманські культові споруди — мечеті: 1000 і 5000 афгані (Афганістан), 10 ріалів (Ємен), 100 рин в (Малайзія), 500 дірхамів (ОАЕ), 20 ріалів (Саудівська Аравія) тощо. На банкноті 2000 іранських ріалів змальована Кааба — відомий храм у Мекці. Прикладом рівноправного співіснування в межах однієї країни різних релігій може бути Кіпр, на банкноті 5 фунтів тут присутні і християнська церква, і мусульманська мечеть.

Кольори, які використовуються у державній символіці, можуть вказувати на панівну релігію (або релігії). Традиційний колір мусульманської релігії — зелений — присутній на прапорах Пакистану, Шрі-Ланки, Ірану, Саудівської Аравії, Індії. Давніми символами ісламу є також напівмісяць і зірки, які можна побачити на прапорі й гербі Пакистану, Малайзії. Інша релігія — індуїзм — символічно позначена оранжовим кольором. Оранжовий колір на прапорі Індії присутній поряд із зеленим і білим, який символізує усі інші релігії. Про релігійне різноманіття свідчить прапор Шрі-Ланки, де дві вертикальні смуги зеленого і оранжового кольорів символізують мусульманське та індуїстське населення країни, а золота облямівка — буддизм. На

прапорі Пакистану інші (крім мусульман) релігійні групи населення символізує біла смуга.

Відомий християнський символ нагадує нам герб Вірменії, де на вершині гори Арарат вирізняються контури Ноева ковчега. До християнських символів належить і герб міста Києва та Київської землі — зображення святого Архангела (Архістратиґа) Михаїла. Майже незмінний за своєю композицією протягом дев'яти століть, він став одним із загальнонаціональних символів українського народу. За переказами, виникнення київського герба пов'язане безпосередньо із запровадженням християнства у Київській Русі. Одна з легенд розповідає про те, що під час руйнування у місті язичницьких капищ над київськими горбами з'явилося видіння: Архангел Михаїл нищить злого духа. На пам'ять про це знамення князь Володимир Великий зробив образ святого Михаїла відзнакою Києва та Київщини.

Скарбниця культур. Ступа — основна частина буддійських монастирських комплексів. Це не помешкання бога чи храм, а втілення пам'яті про Будду. Поряд з цими великими ступами протягом століть існує інший тип ступи — порівняно маленької у формі півкулі або дзвону. Це не «ступи-монументи», а «ступи-будинки». Ченці і паломники могли тут сховатися у негоду, як це зазвичай траплялося під час тривалого періоду дощів.

Цифри і факти. Іслам настільки пронизує усе життя Саудівської Аравії, що тут, домовляючись про зустріч, кажуть не «о сьомій годині вечора», а «після вечірньої молитви». У 1985 р. король Саудівської Аравії Фахд змінив свій титул «величність» на «хадим обох святих місць» (Мекки і Медини). Почесний титул «хадим» означає одночасно і «страж», і «слуга».

Слова румунського й молдавського поета ХІХ ст. М. Емінеску («Я романтиком лишаюсь»):

Я не вірю ні в Єгову,	І тому, що я безвірник,
Ні в Аллаха, ані в Будду,	Не невольте мого серця,—
У небуття, у смерть не вірю	Все роблю я так, як хочу,
І коритись їм не буду.	Ви ж робіть, як заманеться.

Тут не лише згадані головні персонажі трьох світових релігій, але й досить повчально сказано про право вірити або не вірити у Бога.

Цифри і факти. Так, під час їхнього ознайомлення з трьома світовими релігіями варто звернути увагу на гігантську статую Христа у Ріо-де-Жанейро. Найвищою статуєю Будди на сьогодні вважається "Весняний Будда", розташований у Китаї, у провінції Хенан 128 м. У зв'язку зі сказаним не завадить зазначити, що Коран забороняє будь-яке зображення живих істот, тому скульптури на цю тему взагалі відсутні.

IV. Розміщення населення

Прийом «Творча лабораторія»

Робота з атласом

За картами атласу визначте територію з максимальною та мінімальною густиною населення. Користуючись надбаними знаннями про природу Євразії, поясніть взаємозв'язок густоти населення з природними умовами. Наведіть конкретні приклади.

Бесіда

1. Які фактори впливають на розміщення населення? (*Природно-географічні, історичні, соціально-економічні, демографічні.*)

2. Назвіть найбільш заселені території. (*Долини великих річок, приморські низовини, Японські о-ви*).

3. Які причини їх заселення? Яка їх густина?

4. Назвіть найменш заселені райони. (*Тибет, заполярні та пустельні райони*.)

Розповідь учителя з елементами бесіди. На величезній і різноманітній території Євразії населення розміщується дуже нерівномірно. В Європі, на відміну від Азії, немає незаселених або малозаселених територій. Більшість європейців (70%) проживає у містах. Окремі міста неухильно розростаються, зливаються з передмістями і утворюють суцільну міську забудову. В Азії спостерігають великі контрасти природних умов і відповідно розміщення населення. В одних районах густина населення дуже велика і подекуди досягає 1 500 осіб на км². В інших же районах населення складає 2 особи на 1 км² або вони взагалі безлюдні. Середня густина населення 92,6 чол/км² (1 місце в світі), максимальна густина населення 60-1000 чол/км² (Сх. і Пд. Азія)

Вчитель. Густина населення в різних країнах Європи неоднакова. Найменшу густоту населення має Ісландія — 3 особи/км². Водночас у Монако, що за цим показником посідає перше місце у світі, — близько 19 000 осіб/км². Проте варто зважати на те, що Монако у 51,5 у 01,0 тис. разів (!) менше за Ісландію. У найбільшій європейській країні — в Україні (603,7 тис. км²) середня густина населення становить близько 85,2 осіб/км². Значно більша густина населення (236,3 осіб/км²) у найчисельнішій країні Європи (якщо не брати до уваги Росію, яка належить до євразійських держав) — Німеччині. За даними на 2015 рік тут мешкало 80,8 млн осіб. Найменшу кількість населення має карликова країна Ватикан — лише 850 осіб. Населення України на 1 січня 2015 р. становило 42,8 млн осіб.

За останні десятиліття в Європі помітно знижується народжуваність, спостерігається низький природний приріст населення — близько 1 %. Населення багатьох європейських держав зменшується. Цей процес особливо інтенсивно відбувається в Латвії, Естонії, Угорщині, Болгарії, Румунії, Україні та деяких інших.

Щодо розподілу міського і сільського населення, то найбільший відсоток міського населення спостерігається у Бельгії (97 %). Серед лідерів значиться й Ісландія — 92 % (для порівнянь в Україні частка міського населення становить 67,2 %). Ці дві країни посідають перші місця, якщо не брати до уваги карликові держави, наприклад, Монако і Ватикан, де сільське населення просто відсутнє. Але не в усіх маленьких державах переважають міські жителі. Понад 80 % жителів Ліхтенштейну — мешканці сел. Це найвищий показник в Європі. Серед «нормальних» за розмірами країн кількістю сільського населення виділяються Португалія (близько 63 %) та Албанія (62 %). Однак у недалеке майбутньому ситуація тут може змінитись. Адже Албанія і Португалія значаться серед лідерів темпами зростання міського населення.

V. Закріплення вивченого матеріалу

1. Прийом «Бліцопитування»

1. Коротко охарактеризуйте населення Євразії: расовий склад, мови, кількість та густина.

2. У чому ви бачите причини нерівномірного розміщення населення на материк Євразія?

3. Народи яких мовних груп проживають тільки в Азії?

4. В яких напрямках відбувалося переселення азійських народів?

5. Де виникли світові релігії?

2. Прийом «Асоціативний куш»

3. Робота з ілюстрацією

Подивімося на ілюстрацію і з'ясуємо що зображено на ній, і які підстави дали можливість вам думати саме так? (На ілюстрації зображені діти різних рас, які щось малюють. У приміщенні кімнатні квіти, мальовані пейзажі, голуб)

4. Прийом «Експрес-тест»

1. Частина Євразії, в якій проживають слов'янські народи:

- а) Східна Європа і Північна Азія;
- б) Північна Азія і Північна Європа;
- в) Північна Європа і Південна Азія;
- г) Південна Азія і Східна Європа.

2. Найбільша чисельність населення характерна для:

- а) росіян; б) індусів; в) китайців; г) японців.

3. Регіон для країн якого характерна найвища густота населення:

- а) Північна і Центральна Азія;
- б) Центральна і Східна Азія;
- в) Східна і Південно-східна Азія;
- г) Південно-східна і Південно-західна Азія.

4. Густота населення на острові Ява:

- а) низька; б) середня; в) висока; г) одна з найвищих на Землі.

5. Півострів, для якого характерна найнижча щільність населення:

- а) Індокитай; б) Аравійський; в) Корея; г) Індостан.

6. Країни в яких переважає слов'янське населення:

- а) Угорщина і Словаччина;
- б) Словаччина і Польща;
- в) Польща і Німеччина;
- г) Німеччина і Голландія.

7. Предками яких народів були мадярські племена?

- а) поляків; б) угорців; в) словаків; г) чехів.

8. Найменша частка міського населення властива країнам... Європи.

- а) Південної; б) Східної; в) Західної; г) Північної.

9. Релігії, батьківщиною яких є Південно-Західна Азія:

- а) християнство і мусульманство;
- б) мусульманство і буддизм;
- в) буддизм і ламаїзм;
- г) ламаїзм і християнство.

10. Частина Азії, для якої найбільш характерне кочове населення, зайняте тваринництвом:

- а) Південна; б) Південно-Східна; в) Центральна; г) Південно-Західна.

11. Виробництво паперу з кори тутового дерева було винайдено в:

а) Індії; б) Китаї; в) Японії; г) Пакистані.

12. Головна проблема сучасного Китаю:

а) виснаження природних ресурсів; б) швидке зростання чисельності населення;
в) брак оброблюваних земель; г) дефіцит водних ресурсів.

VI. Підсумок уроку

Приєм «Роблю висновки»

- Населення Євразії є найчисленнішим порівняно з населенням інших материків.
- На території Євразії мешкають представники трьох рас, у Європі переважають європеоїдна, в Азії — монголоїдна.
- Природні умови та рівень економічного розвитку обумовили нерівномірне розселення населення Євразії по території материка.

VII. Домашнє завдання

- Опрацювати відповідний текст у підручнику.
- Нанести на контурну карту розміщення населення по території Євразії.
- Підготувати повідомлення про населення, країни, міста Євразії.
- Випереджальне завдання групам: підготувати інформацію про найбільші країни Азії – Індію та Китай; найбільші країни Європи – Німеччину та Україну.
- Використовуючи додаткові джерела географічних знань, підготувати повідомлення за темами: «Видатні цивілізації Європи та Азії», «Євразія — колыска світових релігій», «Культура та звичаї народів Європи і Азії».

Додатковий матеріал до уроку

АФОН — «Свята гора» Православної церкви, розташована поблизу міста Салоніки (Греція). Ця гора (2033 м над рівнем моря) є місцем чернечих поселень, перше з яких було засновано в кінці IX ст. Петром Афонським. До XV ст. афонські поселення знаходилися під суверенітетом візантійських імператорів, пізніше тут володарювали турки. Проте при обох правліннях Афон користувався місцевою автономією. У 1912 р. півострів був анексований Грецією, яка в 1926 р. визнала за Афоном статус теократичної республіки, якою управляє рада з чотирьох членів і т. зв. синаксис (збори), що складається з 20 представників всіх афонських монастирів. Афонська община має у своєму розпорядженні свою власну поліцію. На територію чернечих поселень (близько 78 км²) не допускаються жінки і тварини жіночої статі. У античності гора Афон була присвячена Зевсу й іноді іменувалася «фракійською сторожовою баштою Зевса Афонського». З найраніших творів санскритської літератури відомо, що народи, які говорили на арійському мові в період первинного заселення Індії (приблизно з 1500–1200 рр. до н. е.), вже ділилися на чотири головні стани, пізніше названі «варнами» (санскр. «колір»): брахманів (священнослужителів), кшатріїв (воїнів), вайш'їв (торговців, скотарів і землеробів) і шудр (слуг і різноробочих).

Індуси вірять у перевтілення і вважають, що той, хто дотримує правила своєї касты, в майбутньому житті підніметься по народженню у вищу касту, той же, хто порушує ці правила, втратить соціальний статус. Впродовж всієї індійської історії кастова структура демонструвала дивовижну стабільність перед змінами. Навіть розквіт буддизму і ухвалення його як Розділ II. Материка 225

державної релігії імператором Ашокою (269–232 до н. е.) не позначилися на системі спадкових груп. На відміну від індуїзму, буддизм як доктрина не підтримує кастового ділення, але в той же час і не наполягає на повному знищенні кастових відмінностей.

За часів піднесення індуїзму, що послідував за занепадом буддизму, з простої, нехитрої системи чотирьох варн виросла складна багатошарова система, що збудувала строгий порядок чергування і співвідношення різних соціальних груп. Ні мусульманське нашествя, що закінчилося формуванням імперії Моголів, ні встановлення британського панування не поколивали фундаментальних основ кастової організації суспільства. Офіційна тенденція зменшувати значення кастової системи привела до того, що переписах населення зникла відповідна графа. Востаннє відомості про число каст були опубліковані в 1931 (3000 каст). Але ця цифра не обов'язково включає всі місцеві підкасти, які функціонують як самостійні соціальні групи.

Широко поширена думка, що в сучасній індійській державі касты втратили своє колишнє значення. Проте розвиток подій показав, що це далеко не так. Позиція, зайнята ІНК і урядом Індії після смерті Ганді, відрізняється суперечністю. Більш того, загальне виборче право і потреба політичних діячів у підтримці електорату додали нову значущість корпоративному духу і внутрішній згуртованості каст. Внаслідок цього кастові

інтереси стали важливим чинником під час виборчих кампаній.